

GEPARD

Biblioteka
SAVREMENI ROMAN

Za izdavača
Bora Babić

Đuzepe Tomazi di Lampeduza

GEPARD

Prevela s italijanskog
Vjera Bakotić Mijušković

AKADEMSKA KNJIGA
NOVI SAD

Naslov originala
Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Il Gattopardo*
Feltrinelli, Milan, 1958.

© Akademska knjiga, Novi Sad, 2026.

POGLAVLJE PRVO

Molitva i predstavljanje Princa – Bašta i mrtvi vojnik –
Audijencije kod kralja – Večera – U kočijama za Palermo
– Odlazak kod Marijanine – Povratak u San Lorenzo
– Razgovor s Tankredijem – U Administraciji: feudi i
rasprava o politici – U opservatoriji sa ocem Pironeom
– Opuštanje za ručkom – Don Fabricio i seljaci – Don
Fabricio i sin Paolo – Vest o iskrcavanju i ponovo molitva

Maj 1860.

„Nunc et in hora mortis nostrae. Amen.“¹

Svakodnevna molitva uz krunicu² završila se. Tokom pola sata smireni Prinčev glas podsećao je na Slavne i Bolne Tajne; tokom pola sata drugi su isprepleteni glasovi izatkali talasasti žamor iz kog su se izdvojili zlatni cvetovi neuobičajenih reči: ljubav, devičanstvo, smrt; dok je trajao taj žamor, salon u rokokostilu kao da se promenio – papagaji raširenih krila koja su se na svili zidnih tapeta prelivala u duginim bojama, izgledali zaplašeno, čak je i Magdalena, između dva prozora, delovala kao pokajnica a ne kao lepa krupna plavojka zaneta ko zna kakvim snovima, kako su je oduvek videli.

Sada, pošto se glas više nije čuo, sve se vratilo u svoj red, u uobičajeni nered. Kroz vrata, kroz koja su izašle sluge, Bendik, velika doga, neraspoložena što su je iz svega isključili, ulete i mahnu repom. Žene su sporo ustajale i lelujavu povlačenje njihovih sukanja postepeno je otkrivalo prizore mitološke gototinje na mlečnoj pozadini pločica. Ostala je pokrivena samo jedna Andromeda koju je riza oca Pironea, zadržanog u nekoj svojoj dodatnoj molitvi, sprečavala da ponovo ugleda srebrnastog Perseja kako, leteći iznad valova, hita da je oslobodi i poljubi.

Na tavanici su se probudila božanstva sa fresaka. Čete Tritona i Drijada, koje su se sa brda i s mora kroz oblake boje maline i ciklame sjurile ka izobličenoj zlatnoj kotlini da uznesu slavu kuće Salina, odjednom su se pojavile likujući tako da su

zanemarile najjednostavnija pravila perspektive, a viši bogovi, prinčevi među bogovima – Gromovnik Jupiter, namršteni Mars i čežnjiva Venera ispred gomile nižih božanstava – zadovoljno su pridržavali plavi štit s Gepardom. Oni su znali da će od sada, za dvadeset tri i po sata opet preuzeti vlast nad vilom. Na zidovima su majmuni nastavili da prave pakosti kakadui-ma.

Ispod tog palermuskog Olimpa i smrtnici kuće Salina žurno su se spuštali iz mističnih sfera: devojke su popravljale nabore na haljinama, razmenjivale azurne poglede i reči internatskog žargona. Već je više od mesec dana otkako su ih, posle onih „pokreta“ Četvrtog aprila, iz opreznosti izveli iz internata, i one su žalile za spavaonicama sa baldahinima i za kolektivnom bliskošću sa Spasiocem. Dečaci su se već počupali zbog slike svetog Frančeska di Pavla; a prvorođeni, naslednik, vojvoda Paolo, želeo je da puši i ne usuđujući se da to učini pred roditeljima, opipavao je u džepu kutiju za cigarete od pletene slame. Na njegovom mršavom bledom licu lebdela je neka apstraktna seta: dan je bio loš, Guiskardo, riđi irski kulaš, učinio mu se bezvoljnim, a Fani nije našla načina (ili nije imala volje) da mu dostavi uobičajeno pisamce boje ljubičice. Pa zašto se onda Spasilac ovaplotio?

Princeza je u svom prgavom nemiru grubo pustila krunicu da padne u torbu ukrašenu ahatom, dok su joj oči, lepe i manijačke, krišom posmatrale decu robove i muža tiranina prema kome se njeno maleno telo protezalo u uzaludnoj želji da bude savladano ljubavlju.

Za to je vreme on, Princ, ustajao. Od pomeranja njegovog džinovskog tela zadrhtao je pod, a u njegovim neobično svetlim očima za trenutak se odrazila gordost zbog prolazne potvrde o tome da gospodari nad ljudima i stvarima.

Sada je na stolicu koja je, tokom molitve, bila pred njim spustio nesrazmerno veliki misal, vratio je na mesto maramicu

na koju se oslonio kolenom, i senka nelagodnosti zamutila je njegov pogled kada je opet ugledao malu mrlju od kafe koja se još jutros usudila da naruši prostranu belinu njegovog prsluka.

Nije bio debeo: bio je prosto ogroman i izuzetno jak; u kućama nastanjenim običnim smrtnicima glavom je dodirivao luster u obliku velike ruže; njegovi su prsti mogli da u fišek saviju, kao tanku providnu hartiju, monetu od jednog dukata; a između vile Salina i jedne zlatarske radnje bilo je veoma prometno jer je trebalo ispraviti svete viljuške i kašike koje je njegov uzdržani bes za stolom, često savijao ukrug. Ti su prsti, međutim, znali da budu neobično nežni kad miluju – što je sebi na uštrb, pamtila Marija Stela, njegova supruga ili dok rukuju stvarima – pa su zavrtnji, očišćeni beočuzi, karike, blistava dugmad na teleskopima, dogledima i „istraživačima kometa“, koji su se tamo gore, uvrh vile, gomilali u njegovoj privatnoj opservatoriji, ostajali neoštećeni pod njegovim lakim dodirom. Pod zracima sunca koje tek što je počelo da zalazi tog su se majskog popodneva isticali prinčevo ružičasto lice i malje boje meda, one su odavale nemačko poreklo njegove majke princeze Karoline, zbog čije se osionosti, pre tridesetak godina, ledio aljkavi dvor Dveju Sicilija.³ Ali, u njegovoj krvi vrile su i druge germanske klice, za sicilijanskog aristokratu iz godine 1860, još nezgodnije nego što su to mogle biti privlačna, prebela koža i plava kosa među ljudima maslinaste puti i crne kose: autoritarni temperament koji ne trpi prigovor, izvešna moralna krutost i sklonost ka apstraktnim idejama stopice su se pretvorile, usled učmalosti morala života palermuskog društva, u hirovitu oholost, u neprekidnu sumnjičavost prema rođacima i prijateljima za koje mu se činilo da se prepuštaju matici kroz sve trome meandre pragmatične sicilijanske reke.

Prvi (i poslednji) član porodice koja vekovima nije umela ni da sabira svoje troškove ni da oduzima svoje dugove, gajio

je istinsku i veliku sklonost prema matematičkim naukama: on ih je primenio na astronomiju, pa mu je to donelo mnoga javna priznanja i izuzetno lično zadovoljstvo. Dovoljno je reći da su u njemu gordost i matematička analiza bile stopljene toliko da mu se činila stvarnom iluzija da se nebeska tela pokoravaju njegovim proračunima, da dve male planete koje je otkrio (nazvali su ih Salina i Zvelto, po jednom od njegovih feuda i omiljenom lovačkom psu) šire slavu o njegovoj kući u sterilnim prostranstvima između Marsa i Jupitera i da su, prema tome, freske u vili bile više predskazanje nego laskanje.

Podstaknut ohološću i intelektualizmom nasleđenim s majčine strane, i očevom čulnošću i površnošću, jadni je princ Fabricio živeo u neprestanom nezadovoljstvu, čak pod namrgođenim Zevsom, i posmatrao je propadanje sopstvenog staleža i sopstvene očevine ne preduzimajući ništa i bez imalo volje da išta popravi.

Onih pola sata između molitve i večere bili su jedan od manje uznemirujućih perioda u toku dana i on je unapred uživao u časovima koji su prethodili jednom ipak neizvesnom spokoju.

Prateći krajnje razdraganog Bendika sišao je niz kratko stepenište koje je vodilo u baštu; stešnjena između tri zida i jednog krila vile, bašta je podsećala na groblje, naročito zbog paralelnih izduženih gomilica zemlje, granica malih irigacionih kanala, koje su ličile na humke mršavih divova. Na crvenkasto-ilovači biljke su rasle u gustom neredu: cveće je nicalo prema božjoj volji, a živice od mirte više su šetačima bile na putu nego što su upravljale njihovim koracima. U dnu bašte, jedna je Flora, išarana crnim i žutim lišajem, pomirena sa sudbinom, pokazivala svoje pradavne draži. Na obe klupe ukra-

šeni, zarolani jastuci, takođe od sivog mermera; a u uglu zlato mimoza umešalo se u nevreme svojom veselošću. Sticao se utisak da iz svakog busena izbija želja za lepotom koja je zamrla u lenjosti.

Ali iz bašte, koja se gušila među zidovima, širio se intenzivan miris, puten i lako natruo, poput mira iz moštiju nekih svetica; paprena nota karanfilića lebdela je nad protokolarnom osnovom ruža i gustim mirisom magnolija koje su se u uglovima povijale pod sopstvenom težinom; ispod svega nazirao se miris metvice pomešan sa onim detinjastim mimoza i poslastičarskim mirte; a preko zida je sad s agrumima širio, svojim prvim narančinim cvetovima, dah ložnice.

Bila je to bašta za slepe – pogled neprestano beše sputan ali se čulom mirisa moglo u njoj doživeti jako, mada ne prefinjeno, uživanje. Ruže *Paul Neyron* – sadnice je lično kupio u Parizu – sasvim su se izrodile: najpre podstaknute, zatim ugušene snažnim i lenjim sokovima sicilijanske zemlje spržene apokaliptičnim julskim suncem, pretvorile su se u nešto nalik malom kupusu boje puti, sramotnom, koje je odisalo gustom, gotovo nepristojnom aromom, kakvoj se ne bi usudio nadati ni jedan francuski odgajivač. Princ prinese jednu pod nos i učini mu se da miriše butinu neke balerine iz Opere. Bendiko, kome je takođe ponuđena, ustuknuo je, zgađen, i požurio da zdravija uzbuđenja nađe u đubrivu ili nekim uginulim guštericama.

Ali u Princu je mirisna bašta izazvala razne mračne asocijacije. „Sada ovde lepo miriše, ali pre mesec dana...”

Setio se gađenja koje se s naletima sladunjavog zadaha širilo po celoj kući sve dok nije otklonjen njegov uzrok: leš mladog vojnika iz Petog bataljona lovaca koji je, ranjen na dan Svetog Lorenca u borbi protiv četa pobunjenika, došao da umre tu, sam, pod jednim limunovim stablom. Našli su ga kako potbuške leži u gustoj detelini lica utonulog u krv i ono što je po-

vratio, noktiju zarivenih u zemlju i sveg pokrivenog velikim mravima; ispod remena, modrikasta su se creva pretvorila u baru. To izmrcvareno telo pronašao je čuvar Rus; okrenuo ga je, prekrrio mu lice svojom velikom crvenom maramom i graničicom vratio creva u otvor trbuha a zatim ranu pokrio krajevima šinjela; sve je to činio brižno i spretno, pljujući neprestano od gađenja, ne baš na leš, ali sasvim blizu njega: „Smrad ovih skotova ne prestaje ni kad su mrtvi“, govorio je. I to beše sve što je rečeno u pomen na tu zaboravljenu smrt.

Potom su ga njegovi zapanjeni saborci odneli (naravno, sve su ga do kola vukli za ramena, pa su kućine te lutke opet is-pale napolje). Jedan *De profundis* za dušu nepoznatog dodat je večernjoj molitvi i više se o tome nije progovorilo, jer se činilo da je savest žena u kući bila umirena.

Princ je šetao gore-dole po bašti; otišao je do Flore da izgrebe malo lišaja sa njenih stopala: pod niskim suncem njegova je golema senka padala na turbobne aleje.

O mrtvacu se doista nije više govorilo; na kraju krajeva, vojnici i jesu vojnici da bi ginuli za kralja. Ipak, prizor tela izkog su ispala creva često se Princu javljao u mislima, kao da vojnici traži da mu Princ podari mir na njemu jedino mogućći način: prevazilazeći i opštim dobrom opravdavajući krajnju patnju. A oko njega su bile i druge aveti, još neprijatnije; jer umreti za nekoga ili nešto, ispravno je i po propisu – međutim, treba znati, ili bar verovati da će bar nekome biti jasno zašto se i za koga umire: to je pitanje postavljalo unakaženo lice; i upravo se tu spuštala magla.

„Ali, poginuo je za kralja, dragi Fabricio, to je jasno“, odgovorio bi rođak Malvika da ga je Princ upitao, onaj Malvika koji je oduvek glasonoša mišljenja gomile prijatelja. „Za kralja, koji predstavlja red, kontinuitet, pristojnost, pravo, čast; za kralja koji jedini brani Crkvu, koji jedini sprečava raspad svo-

jine, a to je krajnji cilj *sekte*.“ Te su, vrlo lepe reči, ukazivale na sve ono što je Princ u dubini srca bilo drago. Ali, opet je nešto škripalo. Kralj – to je u redu. Dobro je poznavao kralja, bar onog koji je nedavno umro; sadašnji je tek seminarist u generalskoj uniformi: zbilja, i ne vredi mnogo. „Ali to nije nikakvo rasuđivanje, Fabricio“, odgovarao bi Malvika. „Poneki vladar može i ne biti na visini, ali monarhistička ideja i dalje opstaje.“

I to je bilo tačno: ali kraljevi, koji su ovaploćenje određene ideje, ne bi trebalo, ne bi smeli da se generacijama spuštaju ispod određenog nivoa, inače će, dragi rođače, stradati ideja.

Sedeo je nepokretno na klupi i posmatrao kako Bendiko pustoši aleje; s vremena na vreme pas je upravljao u njega nevine oči kao da traži pohvalu za svoj trud: četrnaest polomljenih karanfila, pola iščupane živice, jedan mali kanal zatrpan. Baš kao da je čovek. „Dobar, Bendiko, dođi ovamo“, životinja dotrča, nasloni zemljom umrljanu njušku na njegovu ruku, nestrljiva da pokaže kako mu oprašta to što je glupo prekinuo dobro obavljen posao.

Prijem, mnogi prijemi koje mu je kralj Ferdinand odobrio u Kazerti, u Kapodimonteu, u Portičima, u Napulju, i u vrazjem domu.

Prateći komornika koji je, sa svečanim dvorogim šeširrom pod pazuhom, i najsvežijim napuljskim prostaklucima na usnama, neprestano brbljao, prošao je kroz beskrajne dvorane divne arhitekture i ogavnog nameštaja (kakva je, uostalom, bila i Burbonska monarhija),⁴ da bi, posle ne baš čistih prolaza i loše održavanih uskih stepeništa, izbio u predsoblje u kom je već čekalo poprilično sveta; neprobojna lica žbirova, gramziva lica preporučenih molilaca.